

**2008-ci il oktyabrın 15-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
seçkilərində Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin
Parlamentlərarası Assambleyasının müşahidəçilər qrupunun**

R Ə Y İ

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri O.S.Əsədovun dəvətinə və Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyası Şurasının Sədri S.M.Mironovun 2008-ci il 8 sentyabr tarixli 7-r №-li sərəncamına əsasən Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyasından müşahidəçilər qrupu 2008-ci il oktyabrın 15-də keçirilmiş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkilərinin monitorinqində iştirak etmişdir.

Müşahidəçilər qrupunun tərkibinə aşağıdakılar daxil idi:

ORLOVA Svetlana Yuryevna	–	Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurası Sədrinin müavini, müşahidəçilər qrupunun əlaqələndiricisi;
KROTOV Mixail İosifoviç	–	MDB PAA-nın Şura Katibliyinin Baş katibi – rəhbəri;
SİMAMBAYEV Tasbay Kabaşeviç	–	Qazaxıstan Respublikası Parlamenti Senatının deputatı;
NİQMATULİN Yerlan Zayrumayeviç	–	Qazaxıstan Respublikası Parlamenti Məclisinin deputatı;
TULENDIBAYEV Parhat Razımoviç	–	Qırğızıstan Respublikası JoqorkuKeneşinin deputatı;
AYDAROV Nurqazı Abdırayeviç	–	Qırğızıstan Respublikası JoqorkuKeneşinin deputatı;
KABAYEV	–	Qırğızıstan Respublikası JoqorkuKeneşinin

Əkbəralı Sarinjiyeviç	deputatı;
DRAQAN Semyon Afanasyeviç	– Moldova Respublikası Parlamentinin deputatı;
TURAYEV Tociddin	– Tacikistan Respublikası Ali Məclisi Namoyandaqon Məslisinin deputatı;
TOMENKO Nikolay Vladimiroviç	– Ukrayna Ali Radası Sədrinin müavini;
RAXANSKI Anatoli Varfolomeyeviç	– Ukrayna Ali Radasının deputatı;
ƏHMƏDOV Fərhad Teymur oğlu	– Rusiya Federasiyasının Federal Məclisi Federasiya Şurasının Hüquq və məhkəmə məsələləri komitəsinin üzvü;
KADOXOV Valeri Totrazoviç	– Rusiya Federasiyasının Federal Məclisi Federasiya Şurasının Federasiya və regional siyasət işləri komitəsi sədrinin birinci müavini;
KOZERATSKI Anatoli Aleksandroviç	– Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Dövlət Dumasının deputatı;
KULAKOV Vladimir Fyodoroviç	– Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının Federasiya Şurasının fəaliyyətinin təmin edilməsinə nəzarət komissiyasının sədri;
RUŞAYLO Vladimir Borisoviç	– Rusiya Federasiyasının Federal Məclisi Federasiya Şurasının Hüquq və məhkəmə məsələləri komitəsinin üzvü;
SAFİN Ralif Rafiloviç	– Rusiya Federasiyasının Federal Məclisi Federasiya Şurasının MDB məsələləri komitəsinin üzvü;
TKAÇOVA Nina Vasilyevna	– Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının Federasiya Şurasının fəaliyyətinin təmin edilməsinə nəzarət komissiyası sədrinin müavini;

- UMAXANOV İlyas Maqomed-Salamoviç – Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının Beynəlxalq məsələlər komitəsi sədrinin birinci müavini;
- FYODOROV Valeri İvanoviç – Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının Konstitusiya qanunvericiliyi komitəsi sədrinin birinci müavini;
- PAVLOVA Larisa Nikolayevna – Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının Sədr müavininin Katibliyinin rəhbəri;
- REPKİN Valentin Vasilyeviç – Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurası Aparatının İşlər İdarəsinin Rəsmi nümayəndə heyətlərinin təminatı şöbəsinin rəisi;
- SEMİÇOVSKI Pyotr İvanoviç – Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının MDB məsələləri komitəsi aparatı rəhbərinin müavini;
- ŞİLO Dmitri Nikolayeviç – MDB PAA Şurasının Baş katibinin müavini – Belarus Respublikası Milli Məclisinin nümayəndəsi;
- QLADEY Dmitri Georgiyeviç – MDB PAA DİMBİ direktorunun müavini;
- DEMSKİ Roman Delviqoviç – MDB PAA Şurası Katibliyinin aparıcı mütəxəssisi, Azərbaycan Respublikasının nümayəndə heyəti ilə işə cavabdeh;
- TUMANOVA İrina Aleksandrovna – MDB PAA Şurası Katibliyinin KİV-lərlə iş və ictimai təşkilatlarla əlaqələr şöbəsinin rəisi;
- TKAÇENKO Stanislav Leonidoviç – MDB PAA DİMBİ-nin ekspertlər qrupunun rəhbəri;
- KARTSOV Aleksey Sergeyeviç – MDB PAA DİMBİ-nin ekspertlər qrupu rəhbərinin müavini.

Uzunmüddətli müşahidə

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkilərinə hazırlıq və keçirilməsinin uzunmüddətli müşahidəsinin təmin edilməsi məqsədi ilə MDB PAA-nın İştirakçısı olan Dövlətlərdə Demokratiyanın, Parlamentarizmin İnkişafının və Vətəndaşların Seçki Hüquqlarına Riayət Olunmasının Monitorinqi Beynəlxalq İnstitutunun (MDB PAA DİMBİ, Sankt-Peterburq) 15 nəfərdən ibarət ekspert qrupu, o cümlədən DİMBİ-nin dörd əməkdaşı, DİMBİ-nin Bakı filialının beş əməkdaşı, eləcə də DİMBİ-nin altı eksperti 2008-ci il avqustun 1-dən Azərbaycan Respublikasının üç regionunda (Gəncə, Quba və Lənkəran şəhərlərində) işə başlamışdır.

2008-ci il avqustun 23-də Azərbaycanın paytaxtında MDB PAA DİMBİ-nin Bakı filialının təqdimatı keçirilmişdir. Filial MDB PAA Şurasının Sədri, Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının Sədri S.M.Mironovla Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri O.S.Əsədov arasında 2007-ci il martın 28-də imzalanmış saziş əsasında təsis edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin uzunmüddətli monitorinqi çərçivəsində MDB PAA Şurasının Baş katibi M.İ.Krotov 2008-ci il avqustun 23-də Bakıda Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri O.S.Əsədov və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri M.M.Pənahovla görüşmüşdür. Avqustun 25-də Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurası Sədrinin müavini S.Y.Orlova (MDB PAA-dan olan müşahidəçilər qrupunun əlaqələndiricisi) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri üzrə seçki kampaniyasının gedişi barədə Milli Məclisin və Mərkəzi Seçki Komissiyasının rəhbərliyi ilə söhbətlər aparmışdır.

2008-ci ilin avqust və sentyabr aylarında MDB PAA-nın ekspertlərinin Bakı və Lənkəran şəhərlərinə səfərləri olmuş və bu səfərlərin gedişində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkilərinin keçirilməsinə dairə seçki komissiyalarının və seçki məntəqələrinin hazırlığı öyrənilmişdir. MDB PAA-nın ekspert qrupu nümayəndələrinin Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının rəhbərləri ilə görüşü zamanı seçkilərin beynəlxalq monitorinqinin keçirilməsi və

2008-ci il oktyabrın 15-də keçiriləcək Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkilərinin təşkili üzrə hazırlıq işlərinə müşahidənin ilk nəticələri barədə fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyasının Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçkilərində müşahidəçilər qrupunun əlaqələndiricisi, Rusiya Federasiyasının Federal Məclisinin Federasiya Şurası Sədrinin müavini S.Y.Orlova sentyabrın 26-da Bakını ziyarət etmişdir. O, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İ.H.Əliyevlə, Milli Məclisin, habelə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının rəhbərləri ilə görüşlər keçirmiş və onları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçkilərinin monitorinqinin aralıq nəticələri barədə məlumatlandırmışdır.

MDB PAA-nın İştirakçısı Olan Dövlətlərdə Demokratiyanın, Parlamentarizmin İnkişafının və Vətəndaşların Seçki Hüquqlarına Riayət Olunmasının Monitorinqi Beynəlxalq İnstitutunun müşahidəçiləri və ekspertləri tərəfindən aşağıdakılar xüsusi hazırlanmış anket və blanklar əsasında həyata keçirilmişdir:

- prezidentliyə namizədlərin qeydiyyatı prosesinin monitorinqi;
- qanunvericiliyin və onun dəyişikliklərinin MDB iştirakçısı olan dövlətlərdə demokratik seçkilərin, seçici hüquq və azadlıqlarının standartları haqqında Konvensiyanın prinsiplərinə uyğunluğunun təhlili;
- beynəlxalq müşahidəçilərin tövsiyələrinin yerinə yetirilməsinin təhlili;
- dairə və məntəqə seçki komissiyalarının fəaliyyətinin monitorinqi;
- mətbu və elektron KİV-lərin monitorinqi.

MSK-nın, dairə və məntəqə seçki komissiyalarının əməkdaşları, siyasi partiyaların, seçkilərin müşahidəsi üzrə beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri ilə görüşlər keçirilmişdir.

İnstitutun peşəkar hazırlıqlı texniki müşahidəçiləri aralıq həftəlik hesabatlar hazırlamışlar. Nəzarət səfərləri həyata keçirmiş və seçkilərin gedişinin qısamüddətli müşahidəsində iştirak etmiş beynəlxalq müşahidəçilər –

PAA parlamentariləri seçki kampaniyasının gedişinə bu hesabatlar əsasında obyektiv ilkin qiymət vermişlər.

MDB PAA DİMBİ-nin uzunmüddətli monitoring qrupu öz işini MDB Missiyasının müşahidəçiləri ilə əlaqələndirmişdir.

Müşahidəçilərin fikricə, Prezident seçkilərinə hazırlıq sakit şəraitdə keçmişdir ki, bu da, əsasən, seçki qanunvericiliyinin demokratikləşməsi və ölkənin yüksək sürətli sosial-iqtisadi inkişafı, seçkilərin ixtisaslaşmış təşkili ilə izah olunur.

Seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri Konstitusiyaya və 2003-cü ildə qəbul olunmuş (2008-ci il iyunun 3-nə olan dəyişiklik və əlavələrlə) Seçki Məcəlləsi ilə tənzimlənir.

Prezident seçkilərinin təşkili və keçirilməsini müfəssəl surətdə tənzimləyən Seçki Məcəlləsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərindən irəli gələn müddəalar toplanmışdır.

1. Beynəlxalq seçki standartları sisteminin əsasını təşkil edən ümumi seçki hüququ prinsipi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və eləcə də Seçki Məcəlləsində təsbit edilmişdir (maddə 2 və 3).

Qüvvədə olan milli qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş aktiv və passiv seçki hüququnun məhdudiyyətləri Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə uyğundur və dünya praktikasında hamılıqla qəbul olunmuşdur.

2. Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi vətəndaşların seçkilərdə eyni əsaslarla iştirakını nəzərdə tutur (maddə 4, bənd 1). Hər bir seçkidə hər bir seçicinin bir səsi vardır, vətəndaşların hər bir səsi eyni qüvvəyə malikdir (maddə 4, bənd 2 və 3). Bərabər seçki hüququ prinsipi həmçinin ayrı-ayrı seçici kateqoriyalarının seçkidə iştirakı üçün bərabər imkanlar yaradan səsvermənin təşkilinin əlavə formalarından da geniş istifadə edilməsi vasitəsilə həyata keçirilir.

3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatının eyni hüquqi şəraiti passiv seçki hüququ olan bütün subyektlər üçün irəli sürülməsinin xarakterindən, vəzifə statusundan və digər

cəhətlərdən asılı olmayaraq, qeydiyyat və seçki kampaniyasının maliyyələşdirilməsi ilə bağlı eyni tələblərin tətbiq edilməsi ilə təmin olunur.

Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi ilə seçkilərin həm seçicilər, həm də Prezident vəzifəsinə namizədlər üçün bərabər seçki hüququ prinsipi əsasında keçirilməsinin təmin edilməsi üçün lazımi şərait yaradılmışdır.

4. Konstitusiyaya əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti birbaşa seçkilər yolu ilə seçilir. Seçki Məcəlləsi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun olaraq, göstərilən vəzifəyə irəli sürülən namizədlərə birbaşa səsverməni (maddə 4) nəzərdə tutur ki, bununla da birbaşa seçki hüququnun həyata keçirilməsi təmin edilir.

5. Gizli səsvermə prinsipi Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində təsbit edilmişdir. Bundan başqa, seçicilərin iradəsinin ifadəsi üzərində hər cür nəzarətə birbaşa qadağa nəzərdə tutulmuşdur (maddə 6).

6. Azad seçkilər prinsipinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi seçicilərin pul ilə ələ alınması da daxil olmaqla, qanunsuz üsullardan istifadə etməklə seçkiqabağı təşviqat aparılmasını qadağan edir. Bu qadağaların pozulmasına görə hüquqi məsuliyyət müəyyən edilmişdir.

7. Dövri və məcburi seçkilər prinsipi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində tam həcmdə təmin edilmişdir. Seçkilərin keçirilməsinin elan olunması Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən səsvermə gününə 75 gün qalmış həyata keçirilir.

8. Açıq və aşkar seçkilər prinsipi Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində birbaşa təsbit edilmişdir (maddə 2, bənd 5). Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun olaraq, beynəlxalq və milli müşahidəçilər də daxil olmaqla, seçki prosesinin bütün subyektləri üçün seçki komissiyalarının fəaliyyətinin açıq olması nəzərdə tutulmuşdur.

9. Həqiqi seçkilərin əsas əlamətlərindən biri olan siyasi plüralizm Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə namizədlər üçün kütləvi informasiya vasitələrinin açıq olması, onlara pulsuz efir vaxtının verilməsi (ictimai

teleradioyayım çərçivəsində) və müvafiq dövlət KİV-lərində təşviqat materiallarının bərabər əsaslarla pulsuz yerləşdirilməsi ilə təmin olunur.

MDB PAA-dan olan beynəlxalq müşahidəçilər təsdiq edirlər ki, Seçki Məcəlləsi ilə təyin olunmuş seçki hərəkətlərinin həyata keçirilməsi müddətləri Azərbaycan Respublikası prezidentliyinə namizədlərə mükəmməl seçki kampaniyası keçirmək üçün şəraiti ümumilikdə təmin edir. Seçkilərin təyin edilməsinin və seçki kampaniyasının başlanmasının qanunla müəyyən edilmiş müddətləri həqiqi seçkilər prinsipinin həyata keçirilməsi üçün kifayət qədərdir.

Seçkilərin həqiqiliyi prinsipinə riayət olunmasının zəruri zəmanətini – məntəqə seçki komissiyasının üzvləri tərəfindən seçki bülletenlərində dəyişikliklər edilməsinə yol verilməməsinin təmin etmək məqsədi ilə Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuşdur ki, doldurulmuş seçki bülletenləri səsvermənin sonuna və səsərin hesablanması anınadək bağlı və möhürlü səsvermə qutularında qalmalıdır. Səsərin bilvasitə hesablanması səsvermə otağında namizədin, siyasi partiyaların nümayəndələrinin, müşahidəçilərin, kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilir ki, bu da demokratik seçkilərin keçirilməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun gəlir. Səsvermədə şəffaf seçki qutularından istifadə edilməsi həmçinin əlavə zəmanət deməkdir.

MDB PAA-dan olan müşahidəçilər qrupu beynəlxalq müşahidəçilər tərəfindən əvvəlki Prezident seçkilərinin nəticələri üzrə verilmiş tövsiyələrin Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət orqanları tərəfindən nəzərə alınmasını müsbət qiymətləndirir.

Xüsusilə seçkilərin keçirilməsini nizamlayan normativ bazaya növbəti dəyişikliklər edilmişdir:

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə namizədin qeydiyyatına alınması üçün tələb olunan imza norması 40 min həqiqi seçici imzasına kimi azaldılmışdır ki, bu da passiv seçki hüququnun həyata keçirilməsini asanlaşdırır və seçki prosesinin xeyli asanlaşdırılmasına imkan yaradır;

- Seçki Məcəlləsinə seçki məsələləri ilə bağlı şikayət verilməsi prosedurunu sadələşdirən 112-1-ci maddə əlavə edilmişdir; 112-ci maddəyə şikayət verən şəxslərə birbaşa yuxarı seçki komissiyasına, yaxud qərar Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən qəbul edilmişdirsə, Apellyasiya Məhkəməsinə müraciət etmək imkanı verən 3-cü bənd əlavə edilmişdir;
- Seçki Məcəlləsinə çapdan çıxarılaq seçicilər üçün açıq elan olunan seçici siyahılarında məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən seçicilərin ünvanlarının göstərilməsi tələbi daxil edilmişdir ki, bu da seçki prosesi subyektlərinin seçici siyahıları ilə tanışlıq hüququnun həyata keçirilməsinə imkan yaradır; məntəqə seçki komissiyasına səsvermə günü seçicinin seçici siyahısına daxil edilməsi barədə qərar qəbul etmək hüququ verən düzəliş daxil edilmişdir;
- Seçki Məcəlləsinə şikayətlər üzrə mükəmməl və vaxtında araşdırma aparılmasını təmin edən (maddə 112-1) müddəalar daxil edilmişdir. Seçki Məcəlləsinin 112-ci maddəsinə Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən qərarların qəbul edilməsinin operativliyini artıran 9-cu bənd əlavə edilmişdir;
- Seçki Məcəlləsinə hərbi hissələrdə seçkilərin təşkilinin Müdafiə Nazirliyinin sərəncamından seçki komissiyalarının sərəncamına verilməsi barədə düzəliş əlavə edilmişdir; müşahidəçilərə hərbi hissələrin ərazisində keçirilən seçkilərin gedişini müşahidə etmək imkanı verilir;
- dövlətə məxsus olan teleradioyayım təşkilatlarının seçkiqabağı təşviqat məqsədi ilə istifadəsi qanunvericiliklə qadağan olunmuşdur ki, bu da namizədlərin bərabərlik prinsipinin əlavə təminatı deməkdir;
- vətəndaşlara Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət hüququ verən “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Qanunun yeni redaksiyası qəbul olunmuşdur;

- “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” Qanunda seçkilər dövründə yerli hakimiyyət tərəfindən siyasi toplantıların keçirilməsinin məhdudlaşdırılmasına dair tələblər sərtləşdirilmişdir;
- “Qeyri-hökumət təşkilatları haqqında” Qanuna xaricdən maliyyələşən qeyri-hökumət təşkilatlarına seçkiləri müşahidə etmək imkanı verən müddəalar əlavə edilmişdir;
- Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən seçki kampaniyası müddətində bütün namizədlər üçün bərabər şərait yaradılmasının təmin edilməsinə yönəldilmiş təlimatlar və metodiki vəsaitlər kompleksi hazırlanmış və praktikada tətbiq edilmişdir.

Şərh edilənləri yekunlaşdıraraq, MDB iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyasından olan beynəlxalq müşahidəçilər belə nəticəyə gəlmişlər ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçkilərini tənzimləyən Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi demokratik seçkilər sahəsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə, seçkilərin dövriliyi və məcburiliyi, gizli səsvermədə ümumi seçki hüququ əsasında seçkilərin ədalətliyi, həqiqiliyi və azad keçirilməsi prinsiplərinə, seçkilərin açıq və aşkar xarakterinə uyğundur.

Seçkilərin institusional-təşkilati təminatı

Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin hazırlanması və keçirilməsi müstəqil kollegial orqanlar olan seçki komissiyaları tərəfindən həyata keçirilir. Seçki komissiyaları sistemini Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası, dairə seçki komissiyaları və məntəqə seçki komissiyaları təşkil edir.

Seçki komissiyalarının formalaşdırılması qaydası Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi ilə müəyyənləşdirilir. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası müxtəlif siyasi qüvvələrin proporsional təmsilçiliyi əsasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən formalaşdırılır: Mərkəzi Seçki Komissiyasının 6 üzvü Milli Məclisdə çoxluq, 6 üzvü azlıq təşkil edən siyasi partiyaların və 6 üzvü Milli Məclisin müstəqil (partiya mənsubiyyəti olmayan) deputatlarının təqdimatı üzrə təyin

olunur. Tərkibi 9 nəfərdən ibarət olan dairə seçki komissiyaları tarazlaşdırılmış təmsilçilik prinsipi əsasında Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən formalaşdırılır. Məntəqə seçki komissiyaları müvafiq dairə seçki komissiyaları tərəfindən eyni prinsiplə təşkil edilir.

Prezident vəzifəsinə namizədlərin təmsilçiliyinin təmin olunması məqsədi ilə onlardan hər biri hər seçki komissiyasına məşvərətçi səs hüquqlu nümayəndə təyin edə bilər.

Seçki komissiyalarının müstəqilliyi seçki komissiyalarının üzvləri arasında dövlət qulluqçusu olan şəxslərin sayını məhdudlaşdıran Seçki Məcəlləsinin müddəaları ilə, seçki komissiyaları üzvlərinin statusuna xitam verilməsi üçün əsasların müfəssəl siyahısı və onların məsuliyyətə cəlb olunmasının xüsusi qaydası ilə təmin olunur.

2008-ci il 15 oktyabr Prezident seçkilərinin təşkilində və keçirilməsində 125 dairə və 5148 məntəqə seçki komissiyası iştirak etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri öncəsi dairə və məntəqə seçki komissiyalarının işinin maddi-texniki təminatı ilə bağlı məsələlərin çoxu həll edilmişdir. 77 dairə seçki komissiyası üçün müasir tələblərə cavab verən yeni binalar tikilmiş, 22 dairə seçki komissiyasının binası əsaslı təmir edilmişdir. MSK-nın qərarı ilə 500 seçki məntəqəsində İnternet şəbəkəsi vasitəsilə real vaxt rejimində həmin seçki məntəqələrində vəziyyəti izləməyə imkan verən avadanlıq quraşdırılmış və bununla da səsvermə prosesinə qanunsuz müdaxilənin mümkünlüyü istisna edilmişdir.

Uzunmüddətli müşahidə seçki komissiyalarının formalaşma prosesinin seçki qanunvericiliyinin tələblərinə tam uyğun, münaqişəsiz, seçki prosesi subyektlərinin maraqları nəzərə alınmaqla keçdiyini göstərmişdir.

Seçkilərarası dövrdə və hazırlıq mərhələsində bütün səviyyələrdən olan seçki komissiyalarının üzvləri peşə hazırlığı keçmişlər.

Beynəlxalq müşahidəçilər MSK-nın seçki kampaniyasına hazırlıq üzrə məqsədyönlü işini qeyd edirlər. Dairə və məntəqə seçki komissiyaları üzvlərinin təlimi üzrə böyük iş görülmüşdür; dairə və məntəqə seçki komissiyaları üçün təlim

seminarları təşkil edilmiş və metodik materiallar hazırlanmışdır. MSK-nın fəaliyyəti açıq və aşkarlığı ilə xarakterizə edilmişdir.

Baş prokurorluq seçkilərin gedişinin qanuniliyini daim nəzarət altında saxlamış, onun fəaliyyəti aşkar şəkildə həyata keçirilmiş, qanunvericiliyin pozulması faktları operativ tədqiq olunmuş və bu barədə ictimaiyyət vaxtılı-vaxtında məlumatlandırılmışdır. Keçirilən seçkilərin legitimliyini şübhə altına alan pozuntular aşkar edilməmişdir.

Namizədlərin qeydiyyatı prosesi pozuntu halları olmadan başa çatmışdır.

Azərbaycan Respublikası prezidentliyinə namizəd kimi Yeni Azərbaycan Partiyası tərəfindən irəli sürülmüş hazırkı dövlət başçısı İlham Əliyev, Ümid Partiyasının sədri İqbal Ağazadə, Böyük Quruluş Partiyasının sədri Fazil Qəzənfəroğlu, Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyasının sədri Qüdrət Həsənquliyev, Müasir Müsavat Partiyasının sədri Hafiz Hacıyev, Azərbaycan Liberal Demokrat Partiyasının sədri Fuad Əliyev və müstəqil namizəd Qulamhüseyn Əlibəyli qeydiyyata alınmışlar.

Təşviqat dövrü

Seçki prosesinin iştirakçılara KİV vasitəsilə seçkiqabağı təşviqat aparmaq üçün bərabər imkanlar yaradılmışdır. Bütün namizədlər televiziya eyni pulsuz efir vaxtı almışlar, senzura faktları aşkar edilməmişdir. Pullu əsaslarla elektron və mətbu KİV-lərə azad çıxış imkanı yaradılmışdır. Mərkəzi Seçki Komissiyası prezidentliyə namizədlərə televiziya və radioda öz təşviqat kampaniyalarını keçirmək üçün efir vaxtını təqdim etmək məqsədi ilə püşkatma keçirmişdir. Hər namizəd 3 saat ictimai televiziya və 3 saat ictimai radioda çıxış etmək üçün vaxt almışdır.

Telekanallar gündəlik olaraq seçki qanunvericiliyi və onun tətbiqindəki yeniliklərlə bağlı süljetləri ətraflı işıqlandıraraq seçki prosesinin informasiya təminatını həyata keçirmişlər.

Təşviqat materialları seçki komissiyaları tərəfindən ayrılmış yerlərdə xüsusi quraşdırılmış lövhələrdə yerləşdirilmişdir. Rəsmi materiallar – Seçki Məcəlləsi və

ona dəyişikliklər, MSK-nın qərarları “Azərbaycan” və “Bakinski raboçi” qəzetlərində tam dərc edilmişdir.

Ümumilikdə, Azərbaycan KİV-lərində seçki prosesi obyektiv işıqlandırılmışdır. Kütləvi informasiya vasitələrinə çıxışın siyasi mülahizələrə görə məhdudlaşdırılması faktları qeydə alınmamışdır. MDB PAA DİMBİ-nin uzunmüddətli müşahidəçiləri tərəfindən keçirilmiş sorğu göstərdi ki, namizədlər tərəfindən seçkiqabağı təşviqatın keçirilməsi şəraiti ilə bağlı heç bir ciddi etiraz səslənməmişdir.

Prezidentliyə namizədlərin seçkiqabağı toplantıları Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olaraq keçirilmişdir. Əvvəlcədən icra hakimiyyətləri tərəfindən mitinqlərin təşkili üçün yerlər, seçicilərlə görüşlərin keçirilməsi üçün qapalı zallar ayrılmışdır. Seçicilərlə görüşlərin və seçkiqabağı təşviqatın keçirilməsi üçün bütün seçki dairələrində ayrılmış yerlərin siyahısı Mərkəzi Seçki Komissiyasının saytında yerləşdirilmişdir. Prezidentliyə namizədlər müvafiq dairə seçki komissiyasına və ya yerli icra hakimiyyəti orqanına müraciət etməklə belə yerlərdə seçicilərlə görüşlər və seçkiqabağı aksiyalar keçirmək imkanına malik olmuşlar.

MDB PAA-dan olan beynəlxalq müşahidəçilər təsdiq edirlər ki, seçki kampaniyasının gedişində, o cümlədən seçkiqabağı təşviqat mərhələsində yol verilmiş pozuntular haqqında şikayətlərə baxılması prosesi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun olaraq həyata keçirilmişdir.

Seçkilərin müşahidəsi

Beynəlxalq və milli müşahidəçilərə seçkilərin müşahidəsini həyata keçirmək üçün lazımi hüquqi və təşkilati-texniki şərait yaradılmış, seçki məntəqələrinə maneəsiz girmək, prezidentliyə namizədlər, onların vəkil edilmiş şəxsləri, namizədlərin dəstəklənməsi üzrə ictimai qərargahların rəhbərləri və nümayəndələri, seçicilər, siyasi partiyaların, kütləvi informasiya vasitələrinin və icra hakimiyyəti orqanlarının nümayəndələri ilə sərbəst ünsiyyət yaratmaq hüququ təmin edilmişdir.

MDB-nin müşahidəçilər missiyası və ona daxil olan MDB PAA müşahidəçilər qrupu, ATƏT DTİHB-nin müşahidəçilər missiyası, Avropa Parlamentinin, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının, ATƏT-in və digər beynəlxalq təşkilatların nümayəndə heyətləri, İsrailin, Latviyanın, Rusiyanın, Qazaxıstanın və Ukraynanın mərkəzi seçki komissiyalarının, Beynəlxalq Respublikaçılar İnstitutunun (ABŞ) və Milli Demokratiya İnstitutunun (ABŞ), həmçinin bir sıra beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri MSK-da beynəlxalq müşahidəçi qismində qeydiyyatdan keçmişlər.

Ümumilikdə, MSK 59 dövlətdən 1153 beynəlxalq müşahidəçini akkreditasiya etmişdir. Dairə seçki komissiyalarında 36 mindən çox milli müşahidəçi qeydiyyatdan keçmişdir. Onların təxminən 20 mini siyasi partiyaları, 12 mindən çoxu qeyri-hökumət təşkilatlarını təmsil edir, 6 mini isə fərdi qaydada qeydiyyatdan keçmişdir.

Öz vəzifələrini yerinə yetirərkən MDB PAA-dan olan müşahidəçilər MDB iştirakçısı olan dövlətlərdə demokratik seçki, seçici hüquq və azadlıqları standartları haqqında Konvensiyanı, seçkilərin və referendumların müşahidəsi üzrə MDB-nin beynəlxalq müşahidəçiləri üçün Tövsiyələri, Azərbaycan Respublikasının seçki qanunvericiliyini, siyasi neytrallıq, qərəzsizlik, seçki prosesinin iştirakçılara münasibətdə onlardan hər hansı birinə üstünlük verilməsinin ifadə olunmasından imtina prinsiplərini rəhbər tutmuşlar.

Uzunmüddətli müşahidənin nəticələri

Demokratiyanın, Parlamentarizmin İnkişafının və Vətəndaşların Seçki Hüquqlarına Riayət Olunmasının Monitorinqi Beynəlxalq İnstitutu, habelə MDB-nin Parlamentlərarası Assambleyasının müşahidəçilər qrupu tərəfindən aparılmış uzunmüddətli müşahidə bütünlükdə belə bir nəticə çıxarmağa imkan verdi ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və 2003-cü ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi (2008-ci il iyunun 3-nə olan dəyişikliklər və əlavələrlə) milli xüsusiyyətləri və beynəlxalq hüququn tələblərini özündə ahəngdar surətdə birləşdirir.

Azərbaycan Respublikasının seçki qanunvericiliyi Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərdə demokratik seçki standartları, seçici hüquq və azadlıqları haqqında Konvensiyanın müddəalarına uyğun gəlir. Qanunvericiliyə vətəndaşın seçmək və seçilmək hüququ, gizli səsvermə yolu ilə ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında seçkilərin azadlığı, seçkilərin açıq və aşkar həyata keçirilməsi, seçici hüquq və azadlıqlarının məhkəmə və başqa müdafiəsi, seçkilərin ictimai və beynəlxalq müşahidəsi kimi demokratik seçki normaları daxil edilmişdir.

Seçkiqabağı tədbirlər təyin olunmuş müddətlərdə həyata keçirilmiş və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının və Seçki Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olmuşdur.

Seçkilərin hazırlığı və keçirilməsinin **qısamüddətli müşahidəsi** səsverməyə bir neçə gün qalmış təşkil olunmuşdur. Onu MDB iştirakçısı olan yeddi dövlətin 23 parlament nümayəndəsindən ibarət qrup (Belarus Respublikası – 1, Qazaxıstan Respublikası – 2, Qırğızıstan Respublikası – 3, Moldova Respublikası – 1, Rusiya Federasiyası – 13, Tacikistan Respublikası – 1, Ukrayna – 2 müşahidəçi), MDB PAA Şura Katibliyinin 15 əməkdaşı və DİMBİ-nin ekspert qrupunun üzvləri həyata keçirmişlər.

MDB PAA-nın müşahidəçiləri monitorinqin bu mərhələsində vəzifələrini yerinə yetirərkən seçki komissiyalarının və səsvermə otaqlarının hazırlığını qiymətləndirmiş, seçkiqabağı təşviqatın keçirilməsinin yekun mərhələsində onun gedişini təhlil etmiş, seçicilər, prezidentliyə namizədlərin nümayəndələri, ölkənin hüquq mühafizə orqanlarının rəhbərləri və MSK nümayəndələri ilə görüşmüşlər.

2008-ci il oktyabrın 14-də MDB PAA-dan olan müşahidəçilər qrupu Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri O.S.Əsədov və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri M.M.Pənahov ilə görüşmüş və Azərbaycan Respublikasında seçkiqabağı vəziyyət barədə məlumatlandırılmışlar. Elə həmin gün MDB PAA-dan olan müşahidəçilər MDB müşahidəçilər missiyasının rəhbəri S.N.Lebedev ilə görüşmüş və seçki prosesinin aparılan monitorinqi barədə fikir mübadiləsi aparmışlar. Bu, seçkilərə hazırlığın yekun

mərhələsində seçki prosesinin gedişi barədə obyektiv fikir formalaşdırmağa imkan vermişdir.

Seçkilərdən bir gün əvvəl MDB PAA-nın müşahidəçilər qrupunun üzvləri Bakı, Gəncə, Lənkəran, Quba, Şamaxı, Ağsu və digər şəhərlərdə 48 seçki məntəqəsində olmuş və onların səsvermənin keçirilməsinə hazırlığını yoxlamışlar.

Seçkilər günü müşahidəçilər səsvermənin gedişi və seçicilərin səslərinin hesablanması müşahidəsini həyata keçirərək Bakı, Gəncə, Quba, Lənkəran və Şamaxıda, Azərbaycan Respublikasının digər yaşayış məntəqələrində 23 seçki dairəsində, 126 seçki məntəqəsində olmuşlar.

MDB PAA-nın beynəlxalq müşahidəçiləri məntəqələrin açılışından məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən səslərin hesablanmasınadək səsvermənin müxtəlif mərhələlərində iştirak etmişlər. Seçki məntəqələri təyin olunmuş vaxtda açılmış, lazımi sənədlər, avadanlıq, məlumat xarakterli materiallarla təmin olunmuşdu. Müşahidə aparılmış məntəqələrdə seçici siyahılarının vəziyyəti, seçki bülletenlərinin verilməsi proseduru, həmçinin səsvermə qaydalarına dair qeydiyyata alınmış şikayətlər aşkar edilməmişdir.

Müşahidəçilər seçkilərin hazırlanması və keçirilməsi dövründə seçicilərin azad iradə bildirmələrinə imkan verən və seçkilərin hazırlığı və keçirilməsinə xoş təsir bağışlayan ictimai asayişin və təhlükəsizliyin yüksək səviyyədə təmin edilməsini qeyd etmişlər.

Beynəlxalq müşahidəçilərə MSK və aşağı seçki komissiyaları tərəfindən zəruri köməklik göstərilmişdir.

İlkin məlumatlara görə, seçkilərdə 75,12 faiz seçici iştirak etmişdir.

Səsvermə prosesində müşahidəçilər kütləvi xarakter daşımayan və seçkilərin nəticələrinə təsir edə bilməyən bir sıra texniki pozuntular qeydə almışlar.

MDB PAA-nın müşahidəçilər qrupu seçkilərin təşkilinin yüksək səviyyəsini, onların azad və ədalətli xarakterini qeyd edərək, səs vermiş seçicilərin barmaqlarının mürəkkəblə işarələnməsinin gərəksiz prosedur kimi ləğv edilməsinə gələcəkdə baxılmasını mümkün hesab edir.

Ümumilikdə, MDB PAA-nın müşahidəçiləri təsdiq edirlər ki, 2008-ci il oktyabrın 15-də olmuş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri demokratik şəraitdə, seçki prosesinin bütün iştirakçılarının hüquq və azadlıqlarına riayət olunmaqla, Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericiliyinə və beynəlxalq demokratik standartlara tam uyğun keçirilmişdir.

**MDB PAA-nın müşahidəçilər qrupunun əlaqələndiricisi,
Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya
Şurası Sədrinin müavini S.Y.Orlova**

Bakı, 15 oktyabr 2008-ci il.